

Riigi koosloome keskkond: uued tuuled õigusloomes

Karmen Vilms¹

Justiitsministeeriumi õiguspoliitika osakonna nõunik

Justiitsministeeriumi juhtimisel ning koostöös Riigikantselei ja Riigikogu Kantseleiga on arendamisel riigi koosloome keskkond (edaspidi *koosloome keskkond*). Koosloome keskkonna eesmärk on koondada ühte vaatesse kogu õigusloomemenetlus nii, et kõigil osapooltel oleks võimalik ühel platvormil õigusloomeks disainitud abivahenditega algatusi koos luua, säilitades seejuures muudatuste ajaloo ja tagades läbipaistvuse² kogu protsessi vältel.

Käesolevas artiklis selgitan, miks ja millist uut IT-süsteemi õigusloome jaoks luuakse. Nii saab siit lugeda olulisematest põhimõtetest, kuidas uues keskkonnas eelnõusid saab luua, milliseid suuremaid muutusi on kavas, mis läheb paremaks ja mis jääb senisega võrreldes samaks. Päris kõike aga veel teada ei saa, sest süsteem on arendusjärgus ja mitmed lahendused võivad muutuda.

Eellugu

Kui koosloome keskkonna arendamise esimese etapiga 2020. aasta märtsis Riigi Infosüsteemide Keskuse juures algust tegime, oli sellele eelnenud kolm aastat ettevalmistustööd: konverentse³, töötube⁴ ja rohkelt koosolekuid. Valitses üldine konsensus selles, et praegused õigusloomesüsteemid on puudulikud, vanamoodsad ja kasutajale ebamugavad. Samuti nõustuti, et olemasolevatest süsteemidest ei saa head ülevaadet õigusloomest, kuigi vajadus selle järele on. Arusaamad lahkesid aga selles, mida võiks uuel süsteemilt tahta. Kui mõeldigi sarnaselt, ei osatud seda ühtmoodi väljendada. Parim viis sellest olukorrast väljumiseks, näis luua 2019. aastal võimalikule tuleviku keskkonnale prototüüp⁵. Prototüüpi omakorda testisime nii väiksemates testrühmades kui ka tutvustasime suurema osalejaskonnaga üritustel kokku ligi 300 potentsiaalsele tulevasele kasutajale. Testimisel saadud tagasiside ühtaegu julgustas ja innustas projektiga edasi liikuma. Eneselegi märkamatuult lõppes 2020. aasta alguseks eeltöö ja algas päris arendusprojekti käivitamine.

Iga uue asja loomise juures on mõistagi põhjendatud küsida, miks teha uut ja mitte parandada vana. Arendusprojektiga alustamise hetkeks olid need arutelud juba peetud. Uue süsteemi kasuks leidis nii tehnilisi kui ka sisulisi põhjuseid. Olemasolevad õigusloome IT-süsteemid – eelnõude infosüsteem (EIS) ja Riigikogus eelnõude menetlussüsteem (EMS) – on tehniliselt ja

¹ Autor on riigi koosloome keskkonna projekti arendustiimis peatellija rollis.

² „Vabariigi Valitsuse tegevusprogrammi 2021–2023“ punkt 8.26: Seadusloome läbipaistvuse suurendamiseks rakendame digitaalse ja kõigile jälgitava riigi koosloome keskkonna.

³ Neist esimene ja paljuski järgmiste arengute käivitaja 19.–20. oktoobril Tallinnas Kultuurikatlas Euroopa Liidu Nõukogu eesistumise ajal korraldatud e-õiguskeskkonna konverentsi „Futur-e-Justice“ raames toimunud Garage48 ideehäkaton, kus meeskond DraftHUB pakkus välja virtuaalse töökoha idee seadusandjate ja teiste õiguspraktikute jaoks. Ettekanne 5. novembril 2020. a õiguskeelepäeval „Koosloomest õiguskeeles“.

⁴ [Valitsuse innovatsioonitiimi](#) juhtimisel 2018–2019.

⁵ [Prototüüp](#). Prototüübi joonistas Justiitsministeeriumi IT-nõunik Evar Sõmer, sisulise poolega toetasid Kristina Liik Riigikantseleist ja artikli autor Karmen Vilms.

kontseptuaalselt sedavõrd vananenud, et nende uuendamist ei peeta enam mõistlikuks.⁶ Mõlemad süsteemid on oma olemuselt dokumendipõhised. See tähendab, et teave igas menetlusetapis toimunu kohta sisaldub eraldiseisvates dokumentides ja see on esitatud seostamata kujul. Nendes keskkondades sisestatakse failid, mis on loodud mujal (enamasti koostaja asutuse võrgukettal) ja läbinud dokumendihaldussüsteemis asutusesisese kooskõlastuse. Eelnõu muutmise korral teeb koostaja esmalt muudatuse oma failis, mis seejärel liigutatakse asutusesisese dokumendisüsteemi kaudu taas ühte eelnimetatud õigusloomesüsteemidest. Kui eelnõu on saanud valitsuse heakskiidu, liigub see Riigikogu etappi ja seejuures liigutatakse taas faile ja kohandatakse vorminguid.

Kokkuvõtvalt iseloomustab praegust olukorda menetlust puudutava teabe killustatus. Sama info on dubleeritud eri süsteemides, kuidon neis esitatud erineval viisil. Korraga on kasutusel mitmed infokandjad: meilid, failid, dokumendihaldus. Mitme õigusloome keskkonna vahel killustunud teabe tõttu ei ole võimalik saada menetlusest head ülevaatlisku pilti. Keeruline on jälgida, mis põhjustel eelnõu menetluse jooksul on muutunud, kes, millal ja mil moel oli koostamise kaasatud.

Välearendus

Uue süsteemi loomise otsuse kõrval on projekti kulgu oluliselt mõjutanud tarkvaraarenduse meetodi valik. Jõudsama edasiliikumise, aga ka kasutajatega vahetuma kontakti huvides kasutame arendusprotsessis välearenduse meetodit. Seda meetodit kirjeldas põhjalikult Eesti Keele Instituudi direktor Arvi Tavast oma artiklis⁷ terminitöö tänapäevast. Ka meie loome piltlikult öeldes esmalt rula ja alles seejärel valmib samm-sammult täiustatud lahendus, millel on küljes tuled, peeglid, mootor. Koosloome keskkonda silmas pidades on selleks mootoriga kaugemaks eesmärgiks kogu õigusloomemenetlust hõlmav digitaalne keskkond, kus saab algatusi koos luua, muuta, kommenteerida ning avalikkusega konsulteerida ja seotud riigiasutustega kooskõlastada nii, et kõik osapooled töötavad samal ajal sama versiooniga.

Lõppeesmärgini jõudmiseks on koosloome keskkonna projekt jaotatud mitmeks etapiks ja hetkel on selle tegevused kavandatud aastani 2030.⁸ 2021. aasta suve hakul, mil lõpusirgel on projekti esimene etapp, teeme ettevalmistusi kaheks järgmiseks. Kuid esimene etapp valmis, ei pane me seda ootele, vaid testimise ja parandamise ning plaanime anda võimalikult kiiresti kasutusse.

Esimese etapiga loome väljatöötamiskavatsuse ja seaduseelnõu ning seletuskirja koosloome platvormi, kust saab loodu eksportida Wordi formaati ja edasi menetleda praegu olemasolevates süsteemides. Ka loodav töövahend algatuste vormistamiseks on esialgu piiritletute võimalustega, võimaldades peamisi tegevusi. Aja jooksul see täieneb ja tähelepanu saavad ka mitmed erijuhtumid.

⁶ Sellise hinnangu on andnud süsteemide omanike, vastavalt Riigikantselei ja Riigikogu Kantselei IT-juhid.

⁷ A. Tavast. [Agiilne meetoodika terminitöös: kui poolt rehkendust ei jõua, tee terve](#). – Õiguskeel 2021, nr 1, lk 3.

⁸ Riigi koosloome keskkonna [teekaart](#).

Näiteks töötame esialgu välja seaduse muutmise seaduse eelnõu koostamise lahenduse olukorraks, mis lähtub üldreeglist, et igal sättel on oma ajalugu ja sättele kord antud asukohta ei muudeta⁹. Sellest põhimõttest pole praktikas võimalik lähtuda siis, kui on vaja paigutada uus esimene paragrahv, lõige või punkt vastavalt seaduse esimese paragrahvi, paragrahvi esimese lõike või paragrahvi või lõike esimese punkti ette. Seepärast näeb niisugusteks juhtudeks HÕNTE § 37 lõige 3 ette erandi, et põhjendatud juhul võib sätete järjestust muuta. Esmases arenduses erandit võimaldavat lahendust veel pole, kuid see ei tähenda, et selliseid eelnõusid ei saaks vajaduse korral luua. Neid saab luua ja menetleda, toimides nii, nagu siiani on tehtud. Aja jooksul saab hinnata, milline automatiseeritud lahendus nimelt selliseks kitsaks vajaduseks teha. Või teine näide: soovime, et tulevikus saaks koosloome keskkonnas luua automaatselt kooskõlastustabeli. See eeldab, et märkused esitatakse sellesamas keskkonnas kommenteeritava teksti juures, mitte eraldi dokumendina. Niikaua kui kooskõlastamine jätkub senisel viisil, saab keskkonnas teha ise tabeli või laadida sinna tabelit sisaldava faili.

Arenduse etappideks jagamine tähendab keerulisi valikuid selle vahel, mida saab kiiremini ja mida mõne aja pärast. Samas võimaldab see tulemuse kiiremini kasutusse anda.

Terminid

Koosloome keskkonnas on plaanis kasutusele võtta mitmeid termineid, mida praegustes süsteemides või õigusloomemenetluses ei ole. Keskkonnaga kaasnevate terminite valik ei ole olnud juhuslik. Pigem vastupidi, oleme püüdnud selgel moel esile tuua keskkonnaga kaasnevat uuenduslikku ja seatud eesmärgi. Selsamal põhjusel on termineid projekti jooksul ka muudetud. Ei saa välistada, et osaliselt muudetakse veelgi.

Üks keskseid uusi termineid – **koosloome** – sisaldub uue keskkonna nimes. Keskkonnale nime leidmiseks korraldasime 2020. a sügisel avaliku konkursi. Olime selleks ajaks projekti tööpealkirjas koosloomet juba kasutanud, kuid selge valik selle kasuks langes siiski konkursi tulemusena¹⁰. Uue keskkonna näol on peatselt olemas sobilik tehniline lahendus, kuid soovisime ka nimevalikut tehes müksata selle tulevasi kasutajaid koosloomet praktikas rohkem kasutama. Loodava keskkonna puhul tähendab koosloome võimalust eelnõusid puudutatud osapooltega koos luua nii, et ühel ajal töötatakse ühe ja sama versiooniga. Nii on võimalik eelnõu loomise **koostöörühma** kaasata nii teisi riigiasutusi kui ka näiteks huvirühmade esindajaid, eksperte, teadlasi. Koosloome saab toimida nii, et koostöörühma liikmetel on kõigil õigus teksti luua või hoopis nii, et eristatud on see, kellel on koostamise ja kellel loodu kommenteerimise õigus. Ka kommenteerida saab samas keskkonnas ja sama versiooni. Sel moel lihtsustub oluliselt osapooltevahelise suhtluse korraldus, samuti põhikoostaja töökoormus eri versioonide kohta märkuste kogumise ja nendega arvestamise käigus. Kõigil kaasatud osapooltel on võimalik kasutada infovahetuseks ühist keskkonda.

⁹ Vabariigi Valitsuse 22. detsembri 2012. a määruse nr 180 „Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri“ (edaspidi HÕNTE) § 37 lg 1. [RT I, 29.12.2011, 228.](#)

¹⁰ **Justiitsministeerium**. [Eesti õigusloome ühte kohta koondav süsteem hakkab kandma nime Riigi koosloome keskkond.](#)

Koosloome termin ise on kasutusse tulnud teenusdisaini valdkonnast,¹¹ tuletatuna ingliskeelsest sõnast *co-creation*. Koosloomet on üha laialdasemalt kasutatud ka riigivalitsemise ja kaasamise kontekstis, koosloomet soovitatakse kasutada kui meetodit, mille abil saab probleemidele koos lahendusi välja töötada. Koosloome poliitika üheks eeltingimuseks peetakse poolte ühist arusaama algavast protsessist ja tulemustest, nüüdisaja tahet, huvi ja valmisolekut kaasamise tulemus vastavalt eelnevale kokkuleppele ellu viia.¹² Eestis kasutatud heade koosloome näidetena on varem esile toodud kaasavat eelarvet ja Rahvakogu. Olemasolevat EIS-i on peetud aga halvaks näiteks kui madala kasutusega ebamugavat ja segast süsteemi.¹³

Koosloome keskkonnas on igal **teemal** oma **teemaruum**. Keskkonnas töö alustamiseks loob õiguslooja uue teemaruumi ja pealkirjastab selle, nimetades oma teema. Teema pealkiri on mõeldud lühidalt edasi andma seda, millega tegeletakse, näiteks sideandmete kasutuse laiendamine või perelepitussüsteemi parandamine. Pealkirjast ei pea nähtuma, et tegu on eelnõu või väljatöötamiskavatsusega. Ühe teemaga seonduv toimub ühes teemaruumis. Kui ühe teema puhul ongi vajalik alguses koostada väljatöötamiskavatsus ja järgnevalt eelnõu, siis sama algatuse eri etapid ja neid puudutav teave asuvad samas teemaruumis. See on erinev lähenemine praegusest EIS-ist, kus näiteks väljatöötamiskavatsus ja eelnõu ei ole sageli samas toimikus ega seetõttu ka lihtsalt leitavad.

Teemaruumi **avalik** osa on kavandatud nii, et võimaldab osalust õigusloomes ja annab selge pildi õigusloomeprotsessi kõigist etappidest koos avalike materjalidega. Avalik vaade koos mugavate otsinguvõimalustega on kavas luua kolmandas arendusetapis. Teemaruumi avalikustamata osa on **kinnine töökeskkond**, kus saab tulevikus eri aktiivide jaoks kohandatud ühtsete mallide ja tööriistadega materjale ette valmistada, sh kaasnevaid mõjusid hinnata. Esimeses arendusetapis saab teemaruumis luua väljatöötamiskavatsuse, uue seaduse või kehtiva seaduse muutmise seaduse eelnõu koos seletuskirja ja muude vajalike lisamaterjalidega. Teiste aktiivide eelnõude koostamiseks vajalik lisandub aja jooksul.

Teemaruum viitab inforumile, mida sõltuvalt protsessi osapoolte rollist nendega kas jagatakse või ei jagata. Teemaruumi termini asemel oli esialgses prototüübis kasutusel hoopis *pesa*. Kuigi *pesa* on positiivse alatooniga ja võiks kujundliku nimetusena hästi sobida õigusloome keskkonnaga, jätsime selle arendustöö algusjärgus siiski kõrvale. Tundus, et kogu keskkonda *pesa* ümber üles ehitada (nt pesa loomine, pesa punumine, pesale või hoopis tibu(de)le nime andmine) oleks kokkuvõttes omajagu segadust tekitanud.

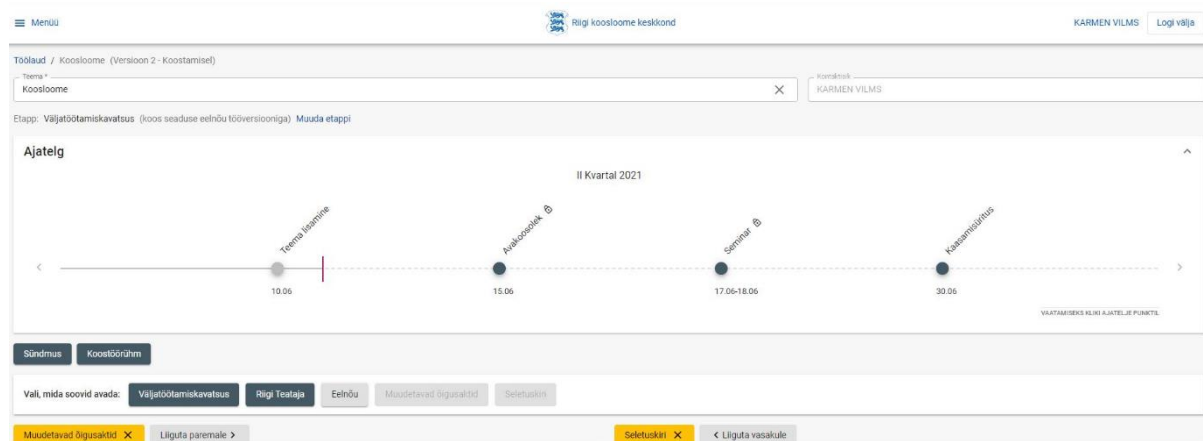
Ühe teema menetluskäiku saab jälgida teemaruumi **ajateljel**, kus on kajastatud kõik olulisemad teemat puudutavad sündmused. Ajateljel olevad sündmused võivad olla avalikud või kinnised. Sündmuse olemuse ja selle kajastamise vajalikkuse üle otsustab teemaruumi vastutaja. Süsteemi poolt on ette antud näitlik sündmuste loetelu, mida võiks ajateljele panna. Osa loetelus sisalduvaid sündmusi, näiteks huvirühmaga kohtumine, on seadistatud vaikimisi avalikuna. Avalikud sündmused on olemuselt sellised, millest teada saamiseks eksisteerib avalik huvi.

¹¹ Vt nt Tartu Ülikooli käitumis-, sotsiaal- ja terviseteaduste doktorikooli [terminoloogiaveeb](#).

¹² **K. Reinsalu**. [Koosloome võimalused ja õppetunnid](#). – Riigikogu Toimetised 2020, nr 42, lk 80.

¹³ Sealsamas, lk 80 ja 81.

Kuna teemaruum on mõeldud olema ühtaegu kinnine töökeskkond, siis tõiseid koosolekuid avalikult ajateljel ei kuvata.

Pilt 1. Koosloome keskkonna teemaruum.

Uuendused õigusloomes

Suurima sisulise muudatusena eelnõu koostamisel toob uus keskkond kaasa **terviktekstipõhisuse**. See tähendab, et kehtiva või tulevikus kehtima hakkava õigustloova akti muutmiseks tehakse esmalt muudatused tervikteksti vastavas redaktsioonis. See laaditakse alla otse Riigi Teatajast. Sel viisil saab olla kindel, et aluseks võetud redaktsioon on õige. Kavandatavad muudatused saab koostaja teha tervikteksti, kus muudatused sõltuvalt nende olemusest (nt täiendamine, muutmine, kehtetuks tunnistamine) vastavalt tähistatakse. Terviktekstist välja jäetav tekst kuvatakse läbikriipsutatuna punasel taustal. Igasugune lisatav tekstiosa märgistatakse rohelise taustavärviga ja kahe allakriipsutusega¹⁴. Muudatusi sobitatakse ka praeguses praktikas tervikteksti, kuid loodav tervikteksti vaade ei moodusta osa eelnõu materjalidest ja seda ei tehta sugugi alati. Seetõttu on tavapärane, et ühe eelnõu menetluse jooksul teevad mitmed osapooled enda tarbeks terviktekste, et saada parem ülevaade sellest, kuidas kavandatavad muudatused kehtivasse akti sobivad. Muutmise seaduse eelnõu tekst on tegelikkuses mõistetav üksnes selle kõrvutamisel muudetava seaduse terviktekstiga. Seega suureneb läbipaistvus paljude seotud osapoolte jaoks. Ja veel – kui muudatusi kavandada nii, et need kohe tervikteksti kirjutada, väheneb selliste vigade hulk, kus muudatuse sobitumist tervikusse pole piisavalt läbi mõeldud.

Kui eelnevast jäi mulje, et õigusloojale tekib tööd juurde, sest lisandub tervikteksti koostamise ülesanne, siis nii see pole. Tervikteksti muudatuste kirjutamise põhjal tekiks koosloome keskkonnas **seaduse muutmise seaduse eelnõu koos muutmiskäskudega automaatselt**. Selle tulemusena lihtsustame mõningal määral muutmiskäskude sõnastusi, kuid paindlikkuse võimaldamiseks saab vajaduse korral koosloome süsteemi pakutud sõnastusi muuta või täiendada. Kokkuvõttena peaks õiguslooja jaoks muutmise seaduse eelnõu koostamine hoopis lihtsustuma.

¹⁴ Kahekordse allajoonimise kasuks otsustasime seepärast, et eristada muudetavat osa linkidest ja viidetest, mida harjumuspäraselt kuvatakse ühe alajoonega.

Kui kogu menetluse vältel on olemas tervikteksti formaadis aktuaalne seis kavandatavatest muudatustest, ei pea pärast akti vastuvõtmist selle Riigi Teatajas avaldamiseks eraldi tervikteksti enam koostama. Sobiv tekst on kohe olemas ja avaldamiseks valmis. Veidi kaugemas tulevikus on plaanis Riigi Teatajas tervikteksti sätete juures kuvada nende kohta väljatöötamise käigus antud **selgitusi**. Et sätete selgitusi Riigi Teatajas esitada, peavad need olema aktuaalsed. Praeguses töökorralduses Riigikogu menetluse jooksul algataja koostatud seletuskirja ei uuendata, mis viitaks justkui sellele, et need on pigem olulised Riigikogule¹⁵. Samas praktika näitab, et neid kasutavad nii õiguse rakendajad kui ka kohtud. Seejuures pole sugugi kindel, kas kõik kasutajad üldse on teadlikud, et sätete selgitused ei pruugi olla ajakohased. Nüüd võibki tõdeda, et sellele ammu osundatud probleemile on ometi lahendus terendamas. Esimesed sammud selles suunas astume sellega, et loome seose sätte ja selle selgituse vahele. Liikudes eelnõus kindlale paragrahvile on võimalik näha kõrvalvaates selle selgitusi. Kui menetluse käigus sätte asukoht ja numeratsioon muutub, liigub kaasa ka selgitus. Kui kirjeldatu on praktikas testitud, tuleb Riigikoguga kokku leppida töökorralduslikes muudatustes. Mitmed koosloome keskkonna prototüübi testrühmades osalejad – nii ametnikud kui ka huvirühmade esindajad – on pidanud sellist muudatust suureks sammuks õigusloome läbipaistvuse ja arusaadavuse parandamisel.

3) **auto** on sõitjate või veose veoks või sõidukite haakes vedamiseks või eritööde tegemiseks ettenähtud vähemalt neljarattaline mootorsõiduk, mille valmistajakiirus ületab 25 kilomeetrit tunnis. Autoks loetakse ka elektrikontaktliiniga ühendatud mitterööbassõidukit. Autoks ei loeta mopeedi, mootorratast, traktorit ega liikurmasinat;

4) **autorong** on ühest või enamast vedavast autost (veduk) ja ühest või enamast haagisest või pukseeritavast seadmest koosnev sõidukite ühend;

4¹) **autosõit** on autoga ringi liikumine punktist A punkti B;

5) **buss** on sõitjate vedamiseks ettenähtud auto, milles on lisaks juhikohale rohkem kui kaheksa istekohta;

§ 4 Liiklusseaduse muudatused:

§ 1¹ lg 8¹ [Loo muutmisvormel](#)

Sisesta siia muudatuse selgitus

1) § 2 lg 1 p 4 tunnistatakse kehtetuks

Selgitus termini autorong kehtetuks tunnistamise kohta.

2) § 2 lg 1 p 4¹ täiendamine

Selgitus loetelu uue punktiga täiendamise kohta.

Pilt 2. Muudatuste kuvamine terviktekstis koos kõrval avatud sätete selgitustega.

Uues keskkonnas kasutatav tekstiredaktor ei ole Word, kuid eesmärk on, et **kasutusmugavus** selle tõttu mitte ei kannataks, vaid hoopis paraneks. Nimelt ei ole Word loodud spetsiaalselt õigusloome vajadusi silmas pidades. Eelnõu koostaja peab HÕNTE-st ja Riigikogu juhistest järke ajama, et paljudele olemasolevatele vormistusnõuetele vastata. Koosloome keskkonnas soovime õigusloojaid toetada automatiseeritud lahendustega. Näiteks oleks eelnõu struktuurielemendid nende eelnõusse lisamisel kohe ka nõuetele vastavalt vormistatud.

Eelnõu X

Palun sisesta seaduse pealkiri

Lühend:
Sisesta lühend

1. peatükk
Palun sisesta pealkiri

1. jagu
Palun sisesta pealkiri

§ 1. Paragrahvi pealkiri
(1) Palun sisesta lõike tekst.
(2) Palun sisesta lõike tekst.
(3) Palun sisesta lõike tekst.
1) Palun sisesta punkti tekst.
2) Palun sisesta punkti tekst.
3) Palun sisesta punkti tekst.

Rakendusnäited

§ 2. Paragrahvi pealkiri
Palun sisesta lõike tekst.

Pilt 3. Automaatne vormistus.

¹⁵ Ü. Madise. Eesti haldusõiguse reformi kandvatest ideedest. – Juridica 2003, nr 1, lk 41.

Trafaretseid sõnastusi, mida kasutatakse pealkirjades, volitus- või sanktsiooninormis, me muuta ei kavatse, kuid kasutajat saab süsteem aidata ja pakkuda õigeid sõnastusi. Loodetavasti liigub nende abivahendite tulemusena kooskõlastuse käigus tehtavas kontrollis tähelepanu senisest enam vormilt sisule¹⁶. Viidetevahelised seosed ja legaalterminite kasutamist toetavad lahendused on samuti kavas, kuid lisanduvad veidi hiljem.

Tekstiloomes seisukohalt tasub ära märkida **väljatöötamiskavatsuse** koostamist puudutavad muudatused. Muudatus ei puuduta seejuures mitte niivõrd kavatsuse sisu, kuivõrd seda, kuidas sisu erinevate elementide vahelisi seoseid paremini esile tuua ja edaspidi ka visualiseeritult esitada. Kui praegused väljatöötamiskavatsused sisaldavad eraldiseisvaid tekstiosid, näiteks probleemi kirjeldust, eesmärke ja lahendusi, siis koosloome keskkonnas on need omavahel seotud. Nii tekib selgem arusaam, millist probleemi millise lahendusega lahendatakse ja missugust eesmärki seejuures saavutada soovitakse. Loodetavasti on nii võimalik vabaneda mitmetest kordustest tekstis. Mõjude analüüsimisel on tulevikuunistuseks luua koosloome keskkonnast otsetee andmeteni. Esimesed arutelud Statistikaametiga on sel teemal juba peetud.

Kuidas edasi?

Selleks et kirjeldatud plaanid teoks saaks, on vaja neid testida, parandada ja veel kord testida. Esimesed testimised kasutajatega on juba toimunud. Aja edenedes lisandub neid veel. Kõik testimisest huvitatud võivad soovi korral endast ka ise projekti meeskonnale märku anda.¹⁷ Proovikaasustega testimise kõrval on kavas katsetada koosloome keskkonnas juba sel aastal koostada päris väljatöötamiskavatsust ja eelnõu. Õigusloome on sedavõrd praktiline oma olemuselt, et ainsaks tõe kriteeriumiks selle süsteemi puhul saabki olla praktika ise. Järgmise sammuna ootab ees süsteemi sammsammuline kasutuselevõtt.

¹⁶ Justiitsministeeriumi eelnõude kooskõlastamise statistika kohaselt esines 85% kooskõlastamisele esitatud seaduseelnõudest normitehnilisi vigu. Neist 17% puhul olid vead ulatuslikud.

¹⁷ Huvilised võivad endast märku anda aadressil koosloome@rik.ee.